

TERRA BAIXA D'ÀNGEL GUIMERÀ

Introducció a l'obra

Terra Baixa és una obra d'Àngel Guimerà publicada l'any 1897. Es pot considerar que pertany a la tradició literària del Realisme, perquè els seus personatges són de classe social pobra i no pas gent burgesa, ciutadana, així com també hi trobem treballadors sotmesos a les ordres dels seu amo, que és "amo de tot".

Terra Baixa és un drama, que pertany a la segona etapa (entre 1890 i 1900) de l'obra literària d'Àngel Guimerà, el seu veritable moment de plenitud. En aquesta època va escriure tres grans drames realistes: La filla del mar, Terra Baixa i Maria Rosa.

Resum de l'argument

En el primer acte se'ns presenten els personatges (caràcters, importància dins de la trama, relació amb els protagonistes, etc.). En aquest acte, es dona a entendre que en Sebastià i la Marta festegen, però per pagar els deutes, en Sebastià s'ha de casar amb una pubilla de bona família. Com que tothom s'imagina que la Marta festeja amb ell, cap pubilla el vol per marit. Per tancar aquesta situació, ell decideix casar la Marta amb algú de fora. A través d'en Tomàs, que és l'únic que no sap res del muntatge, sap d'en Manelic, un pastor, a qui proposa en matrimoni la Marta. En Manelic està molt content i baixa de la Terra Alta per casar-se amb la Marta, a qui estima purament. Per a ell, el matrimoni no és de conveniència, sinó d'amor. La Marta, però, no hi està d'acord, i tot i que en Manelic li fa fàstic, s'hi casa per ordre d'en Sebastià. Un cop viuen junts, el Manelic s'adona que la Marta no l'estima, i això el fereix molt.

En el segon acte, en Manelic ja està casat amb la Marta i sembla que en Manelic només s'entén amb la Nuri, ja que la resta del poble es riu d'ell. Això atrau l'atenció de la Marta, que comença a estar gelosa i a veure d'una manera diferent en Manelic. La Marta explica el seu passat i com va conèixer en Sebastià, a en Tomàs. En Manelic, a mesura que s'adona del muntatge, s'enfada cada cop més, i cansat de tanta burla i malícia, vol tornar a la Terra Alta. Aleshores és quan veu que la Marta també l'estima i tots dos volen fugir, d'en Sebastià i de la Terra Baixa que, segons Manelic, és plena de boira i falsedat. En l'intent, són interceptats pel Sebastià i el Mossèn. Quan en Sebastià s'adona de les intencions d'ells dos, fa tancar la Marta al molí, sota vigilància dels pagesos i en Manelic és desterrat de la Terra Baixa.

En el tercer acte, els pagesos s'adonen de la seva equivocació, ja que haver fet fora en Manelic i haver seguit les ordres d'en Sebastià, no havia estat tan bona idea. En Manelic torna a la Terra Baixa per enfrontar-se a en Sebastià i endur-se la Marta que està malalta. La Marta diu que no pot viure sense en Manelic. Durant l'enfrontament, en Manelic mata en Sebastià (és en aquest moment quan Sebastià és comparat amb un llop), seguidament marxa amb la Marta a la Terra Alta, ja que la Terra Baixa és una terra egoista i corrompuda.

Estructura de l'obra

L'estructura d'aquest drama realista és la pròpia: tres actes, que representen introducció o plantejament, nus i desenllaç. Cal dir que el desenllaç de l'obra ja s'observa al final del segon acte i que el tercer desenvolupa tota la lluita entre els dos personatges antagònics:

Manelic, el protagonista, i Sebastià, l'antagonista. A més a més, en el tercer acte trobem el penediment dels personatges secundaris que, com si es tractés d'una obra grega, configuren un cor.

Tota la trama ve marcada per una sèrie de fets premonitoris que ens avisen del que succeirà més endavant. Així, per exemple, el primer acte ens ofereix de cop tota la informació necessària per entendre la trama de l'obra i ens apunta ja un possible desenllaç.

El primer acte presenta un ritme prou trepidant, àgil, que contrasta amb la calma dels altres dos actes.

El pas, el canvi d'escena, sempre ve marcat en aquesta obra per l'entrada o la sortida d'algun personatge, cosa pròpia en el teatre de l'època. Les escenes són d'extensió diversa, segons el rol o funció que desenvolupen a la trama: hi ha escenes que fan avançar l'acció, la trama; d'altres que aporten un toc humorístic... Aquest recurs es veu molt clar al primer acte de l'obra.

El temps de la història és lineal: entre el primer i el segon acte passen deu dies (la Nuri diu al Manelic: "Ja fa deu dies que ets casat"), entre el segon i el tercer, unes hores.

L'obra presenta tres monòlegs lírics de la Marta: a l'escena IV del primer acte, a l'escena III del segon i a l'escena VIII del tercer. Aquests monòlegs mostren l'evolució de la Marta, que és un personatge rodó, que evoluciona al llarg de l'obra.

També tenen una funció similar els apartats de Manelic durant l'acte segon. Cal dir que aquesta tècnica és poc usada en el drama realista, en general, però a Guimerà li és útil per expressar què hi ha a l'interior de la consciència de cada personatge.

Terra Baixa és l'obra menys coral de Guimerà, és a dir, no hi tenen un paper destacat tots els personatges, el poble en general, sinó que el centre d'atenció és el triangle format per Manelic, Sebastià i Marta. Els tres personatges estan molt ben definits, més que no pas els secundaris.

Els personatges principals

Marta: És una noia bastant jove, psicològicament la Marta és un personatge una mica inestable, ja que al llarg de l'obra els seus sentiments van canviant. De primer, se'ns presenta com una dona freda, distant, i reservada, també com una dona bastant innocent ja que l'obliguen a casar-se amb una persona a qui no estima, i ella no fa res per impedir-ho, sinó que accepta i es resigna a casar-se amb en Manelic. Entre el primer i mitjan segon acte, la Marta no es té respecte a ella mateixa, ni tampoc s'estima la seva pròpia vida, té una autoestima molt baixa. Però en el moment que comença a estimar una altra persona (en Manelic) comença a respectar-se i a valorar-se cada cop més. La Marta es pot considerar en certa manera també un personatge marginat, ja que els seus orígens són molt pobres. Ella i el seu pare adoptiu van anar a parar a la Terra Baixa d'en Sebastià i van ser acollits per ell i comencen a treballar al molí. Molta de la gent de la Terra Baixa té certs prejudicis contra la Marta, pels seus orígens. En fer-se gran, la Marta es deixa endur per en Sebastià, que li va donar acolliment, i la va encegar amb maltractaments psicològics. La Marta es mostra feble davant d'ell però és capaç de posar-se ferma davant d'una altra persona, com per exemple el Manelic, també és amable i dòcil per una part, però, per una altra, sap ser agressiva.

Manelic: En Manelic és originari de la Terra Alta, símbol de la puresa, la simplicitat i la tranquil·litat. Però en passar un cert temps a la Terra Baixa, aquesta societat urbana i hipòcrita el fa canviar, tornant-lo desconfiat, i finalment perd la innocència i acaba matant en

Sebastià. En tota la seva vida no ha vist més persones que els seus pares i en Tomàs, un ermità, i ha viscut sempre de les seves ovelles. És una persona innocent, amb trets i instints animals. Arriba de la Terra Alta a la Terra Baixa per casar-se amb la Marta, la noia amb qui sempre havia somiat. El seu casament, però, és un engany, i de ser el que més desitjava en aquest món passa a ser una tortura que l'empeny a tornar a la Terra Alta. Així, els sentiments d'en Manelic cap al poble, la Marta i la Terra Baixa canvien al llarg de l'obra fins arribar a un punt que són insostenibles per a ell. A la Terra Baixa, en Manelic és discriminat pel fet de no ser d'allà. És el personatge marginat, víctima de la Terra Baixa. En Manelic mata el seu contrincant, en Sebastià, i se'n torna amb la Marta a la Terra Alta, per tant, el final de l'obra és feliç.

Sebastià: És un personatge arrogant, amb un gran sentiment de superioritat que no canvia en cap moment de l'obra, creu que tot ho té sota control, i això és el que el mata. Ell és l'amo de tot. És una persona que el poder el fa ser egoista i pensar només en ell mateix. Es fa respectar pel seu fort caràcter, que imposa sobre els altres. El seu sentiment per la Marta és molt clar i li fa molta de ràbia que ella es porti bé amb el Manelic, perquè ell vol la Marta per a ell tot sol. Això connota que és un personatge, molt masculista, que es creu superior a les dones, només pel fet de ser home, i això es percep clarament quan ell tracta amb la Marta.

Elements oposats i/o antagònics entre en Sebastià i en Manelic: En comparar els dos personatges, es veu que són totalment oposats. En Sebastià és un feudal poc generós, gens amable, una persona que només pensa en ell mateix, fins arribar al punt d'imposar un casament, el de la Marta i en Manelic, per obtenir els diners que deu. En Manelic és un personatge que, clarament, s'oposa a en Sebastià: és un bon home, innocent i carinyós, que estima la natura i el seu entorn. En arribar a la Terra Baixa, no encaixa en aquella societat de jocs i enganys. També es veu que són molt oposats, en la relació que tenen amb la Marta, ja que en Sebastià, arriba a xantaxear-la psicològicament, i en Manelic, encara que ella al principi no l'estimés i no el tractés massa bé, continua estant amb ella i estimant-la.

Mossèn: És l'aliat d'en Sebastià. Li diuen així perquè havia estudiat per ser mossèn, però en la realitat no ho és. Actua com si fos el majordom d'en Sebastià: és molt fidel al seu amo. No podem dir massa del seu caràcter per l'escassetat d'intervencions.

Tomàs: És l'ermità que casarà la Marta i en Manelic, i no sap res de l'engany que es porta a terme. Té molta estima a en Manelic, se'l sent com a fill seu, i per això sent molta ràbia quan s'adona de l'enredada de la qual se sent culpable. És innocent i se'l veu com una persona sàvia, amb molt de coneixement, i també una persona que sap escoltar i entendre els altres.

Nuri: Germana petita de les Perdigones. Té un caràcter similar al de la Marta i és per això que la seva amistat és molt gran. És una persona bona i innocent, que canvia també el caràcter al llarg de l'obra: de mica en mica va adonant-se de la realitat de la Terra Baixa, despertant, i començant a ser menys innocent. És l'objecte de burles i al mateix temps representa l'única persona decent del poble. Els seus orígens són humils. També la Nuri és objecte de burles que ella mateixa aguanta i no diu res, cosa que també la caracteritza com una persona callada.

Xeixa: Només surt al començament i té la importància de ser el que ens deixa veure que les coses al poble no van bé, que hi ha algun misteri del qual ningú vol parlar. Això desperta la intriga de l'espectador. És també gairebé l'única persona que planta cara al Sebastià, marxant del poble.

Pagesos i pageses: Dins d'aquest grup hi podríem considerar en Nando, en Josep, la Pepa, l'Antònia i el Perruca. Els seus caràcters són similars. En el fons tenen bon cor, però els seus prejudicis i la seva tafaneria fan mal a la Marta. D'això, ells no se n'adonen fins ben al final de l'obra, i durant aquest temps només critiquen i fan cas a l'amo.

Temes que apareixen a l'obra

Un primer tema que apareix al llibre és el tema de l'amor. Apareix un triangle amorós entre en Manelic, en Sebastià i la Marta. En aquest llibre, l'amor és el remei per a tots els mals que pateixen els homes; qui té amor pot ser feliç en una societat malvada. Això ho representen en Manelic i la Marta a final de l'obra, ja que acaben enamorant-se i fugint en nom de l'amor.

En canvi, la relació entre en Sebastià i la Marta representa el maltractament a la dona, i la impotència d'aquesta, contra el poder i els ideals d'un home i d'una societat.

Hi ha també un altre tema, que són els plans del Sebastià per guanyar diners casant la Marta amb en Manelic. És el matrimoni de conveniència. Per tant, tracta també la corrupció i el poder dels diners.

Un altre tema és la por als canvis, en el cas de l'obra, present en la societat urbana. La Terra Baixa simbolitza la nova societat que està naixent, i és una crítica a aquesta societat perquè és on els homes es tornen malvats i hipòcrites. Es reivindica un retorn cap a la tradició, per això els dos protagonistes principals, al final de l'obra, se'n tornen a la Terra Alta, el lloc on res no ha canviat i els homes són bons i innocents. A la Terra Baixa els pagesos tracten de manera discriminatòria en Manelic, pel sol fet que ell és d'un altre lloc, d'una altra terra (discriminació de l'immigrant). Un altre canvi és la manera en què en Xeixa es rebel·la contra l'amo, ja que és un pagès.

La representació de la Terra Baixa i la Terra Alta també és un altre tema, ja que cadascuna representa un ambient, simbolitza una manera de ser. Terra Baixa representa la corrupció, la misèria moral i material humana, les complicacions, els mals esperits, la tafaneria, la malícia, la pressió social i els prejudicis. En contraposició a la Terra Baixa, existeix la Terra Alta, les muntanyes d'on ve en Manelic, símbol de la puresa, la llibertat, la veritat, la simplicitat i la vida digna i honrada. Sense mals entesos i burles, ni persones marginades, de personalitat més primitiva, més natural i més animal.

Simbologia Terra Alta i Terra Baixa

Amb aquesta obra Guimerà plasma un mite existent a la seva època. Es tracta de la contraposició Terra Alta - Terra Baixa que es presenta com dos móns oposats.

La Terra Alta se la veu com un lloc incorrupte, pur, sense malícia, ideal, bucòlic i, en definitiva, representa tot allò que, en principi, és bo per naturalesa. La representació que fa Guimerà d'aquest món és el camp, ja que és l'oposició perfecta a la Terra baixa.

La Terra Baixa, en canvi, plasma tot allò que és dolent, corrupte, maliciós, insensible, materialista i, en definitiva, totes les coses malvades per a l'home. En aquest àmbit, Guimerà utilitza la ciutat, la vila, com a mitjà de representació.

Característiques de l'estil

Alguns trets propis del llenguatge col·loquial utilitzat pels personatges de l'obra són els següents:

- Ús de paraules col·loquials o de mots d'altres nivells presos en sentit propi del llenguatge

col·loquial.

- Ús de castellanismes col·loquials.
- Abundor d'exclamacions i d'interjeccions.
- Ús de diminutius, augmentatius o despectius.
- Recurs a la derivació de caire intensificador.
- Utilització de locucions i maneres de dir populars o de dites.
- Utilització constant de formes pronominals dialectals populars.
- Ús de formes verbals considerades avui dia col·loquials, però que llavors eren freqüents al registre literari, com vui, sapigués, donguis, digue-ho... Fa servir el pretèrit perfet perifràstic (vas cantar), que era considerat no literari, encara que a vegades posa en boca d'un personatge algun pretèrit perfet simple (cantares), culte.
- Abundor de frases interrogatives i exclamatives.
- Presència de frases interrogatives totals introduïdes amb la conjunció que.
- Abundor de construccions d'intensificació.
- Repeticions intensificadoras.
- Ús de pronoms febles no estrictament necessaris gramaticalment, ja que són una anticipació de paraules de la mateixa frase.
- Tematitzacions que exigeixen pronoms febles.
- Utilització de frases inacabades.
- Abundor de vocatius.
- Abundor de frases juxtaposades.
- Ús de certs incisos, de frases que formen com un parèntesi dintre d'una altra oració.
- Certa abundància de frases coordinades.